

УДК 378+613

В.І. Сабадаш

РОЛЬ ВИЩОЇ ШКОЛИ У ФОРМУВАННІ ВАЛЕОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Анотація. У статті розглядаються питання формування валеологічної культури майбутніх фахівців в системі професійної освіти, аналізуються функції вищої школи у формуванні валеологічної культури особистості.

Ключові слова: вища школа, валеологічна культура особистості, навчально-виховний процес.

Annotation. Sabodash V.I. A role of higher school is in forming of valeological culture of future specialists. In the article the questions of forming of valeological culture of future specialists are examined in the system of trade education, the functions of higher school are analysed in forming of valeological culture of personality.

Keywords: higher school, valeological culture of personality, educational and educator process.

Постановка проблеми. На сучасному етапі соціально-економічного та культурного розвитку українського суспільства важливого значення набувають питання освіти і виховання людини, яка має розвинені фізичні та духовні якості, характеризується високим рівнем сформованості фізичного, психічного, соціального та духовного здоров'я. Згідно Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року перед сучасною навчально-виховною практикою поставлено ряд важливих завдань, серед яких є побудова ефективної системи національного виховання на засадах загальнонародських, полікультурних, громадянських цінностей, забезпечення фізичного, морально-духовного, культурного розвитку молоді, формування соціально зрілої творчої особистості.

У вирішенні цих завдань вагоме місце має зайняти валеологічне виховання, яке розглядається сьогодні у тісному зв'язку з питаннями фізичного розвитку молодого покоління. Зокрема зазначається, що необхідним є «оновлення методології фізичного виховання дітей та молоді з безпосереднім валеологічним супроводженням усього процесу навчання і виховання дітей з різними фізичними та освітніми можливостями» [1, с.69].

Зв'язок роботи з науковими програмами та практичними завданнями. Дослідження входить до плану науково-дослідної роботи Херсонської державної морської академії, пов'язаної з організацією фізичного та валеологічного виховання майбутніх фахівців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зазначена проблема знайшла певне висвітлення у науково-педагогічній літературі. Учені прагнуть дослідити загальнопедагогічні аспекти валеологічного виховання особистості (І. Бех, В. Бутенко, В. Кремень, О. Сухомлинська та ін.), теоретичні засади формування культури здоров'я людини (В. Бароненко, Г. Кривошеєва, Г. Мешко та ін.), проблеми залучення молоді до валеологічних цінностей (Т. Бойченко, І. Брехмак, Е. Вайнер, Н. П'ясецька та ін.), актуальні питання організації валеологічної освіти: виховання учнівської та студентської молоді (Т. Нікіфорова, В. Оржеховська, О. Зайчук та ін.), можливості розкриття валеологічних питань у змісті вищої освіти (О. Бондаренко, М. Гончаренко, В. Горашук та ін.), взаємозв'язок валеологічної підготовки з набуттям студентами професійних знань та вмінь (В. Бобрицька, Ю. Бойчук, В. Коваль та ін.).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас, аналіз науково-педагогічної літератури та сучасної практики дозволяє констатувати, що проблема формування валеологічної культури майбутніх фахівців ще не отримала достатнього висвітлення. Йдеться, передусім, про необхідність системного осмислення та визначення ролі та функцій вищої школи у формуванні валеологічної культури майбутніх фахівців. Обґрунтування цього питання є важливим з погляду оцінки можливостей професійної підготовки та визначення реальних шляхів залучення студентської молоді до валеологічних цінностей та формування у майбутніх фахівців культури здоров'я.

Формулювання цілей статті. Метою статті є здійснення наукового аналізу питання, що характеризує роль та

функції вищої школи у формуванні валеологічної культури майбутніх фахівців.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Можна бачити, що сучасна наукова практика спрямовує свої зусилля на дослідження функціональності вищої школи у вирішенні важливих питань освіти і виховання студентської молоді. Учені прагнуть висловити свої погляди щодо ролі вищої школи у справі політичного, морального, фізичного, екологічного, трудового, естетичного виховання. Водночас виявляються спроби виділити окремі параметри, що характеризують роль вищої школи у формуванні валеологічних якостей майбутніх фахівців [3]. Відповідь на ці питання намагаються дати у своїх наукових працях такі дослідники, як В. Городяненко, Н. Москаленко. Вони наголошують на важливості валеологічного виховання студентів, використанні потенціалу освіти для збагачення здоров'я особистості.

Такі дослідники, як І. Єрмаков, В. Казаренков, О. Барно та ін. підкреслюють гуманістичне, аксіологічне, соціокультурне, соціально-адаптивне та прогностичне значення вищої школи у залученні молоді до цінностей валеологічного змісту. Аналізуючи функції вищої школи у валеологічному вихованні майбутніх соціальних працівників О. Файчук наголошує на таких функціях, як ціннісно-орієнтаційна, інформаційно-пізнавальна, системоутворювальна, організаційно-діяльнісна [2].

З огляду на зазначене можемо констатувати, що вчені намагаються підкреслити роль вищої школи як важливого чинника впливу на валеологічну культуру майбутніх фахівців. Дійсно, вища школа покликана спрямовувати особистість на вирішення питань культури власного здоров'я, інформувати її про важливі ознаки здорового образу життя, озброювати певними способами реалізації валеологічної діяльності, створювати передумови для перетворення валеологічних цінностей у важливу основу самоорганізації людини та цілеспрямованого підвищення рівня валеологічної культури.

При цьому важливо підкреслити, що функціональність вищої школи у вирішенні питань валеологічного виховання в значній мірі залежить від професійно-педагогічної майстерності викладачів, які прагнуть спонукати своїх вихованців до здорового образу життя. У зв'язку з цим виявляється доцільним визначення ролі вищої школи у формуванні валеологічної культури майбутніх фахівців на основі виділення основних складових професійно-педагогічної майстерності викладачів. Йдеться про такі складові, як духовна, психологічна, комунікативна, інформаційна, організаційна та креативна.

Духовна складова професійно-педагогічної майстерності викладача вищої школи охоплює світоглядні, моральні та естетичні цінності. Вони визначають ціннісне ставлення до навколишньої дійсності, людини та її здоров'я. Маючи відповідні світоглядні уявлення, поняття, орієнтації та ідеали викладач вищої школи прагне їх реалізувати на практиці, своїм власним прикладом засвідчує важливість та необхідність відповідального ставлення до здоров'я фізичного, психічного, соціального та духовного.

На валеологічну практику впливають морально-естетичні якості та властивості викладача. Адже спираючись на них, він виявляє зацікавлене ставлення до питань здоров'я студентів, його збереження, збагачення та розвитку. За таких обставин питання здоров'я студентів набувають актуального значення, стають предметом цілеспрямованих дій, пов'язаних зі створенням умов для підвищення валеологічної культури майбутніх фахівців [4].

Слід зазначити, що естетичні якості викладача вищої школи, його естетичні поняття та уявлення про прекрасне мають дієвий вплив на валеологічну свідомість студентської молоді. Адже завдяки відчуттю прекрасного педагог отримує можливість глибоко відчувати, розуміти та правильно оцінювати валеологічні ситуації, пов'язані зі збереженням та збагаченням здоров'я студентів.

Психологічна складова професійно-педагогічної майстерності викладача вищої школи пов'язана з такими проявами, як його почуття, інтелект, воля. У справі валеологічного виховання студентів важливо, щоб викладачі вищої школи не були байдужими до цих питань, глибоко усвідомлювали необхідність їх вирішення, мали достатньо сил і наполегливості для прийняття відповідних рішень щодо валеологічного виховання студентів.

Можна бачити, що в умовах сучасної практики валеологічні питання вимагають вияву активної позиції з боку викладачів. Ця позиція не з'являється спонтанно. Вона ґрунтується на розвитку системи відповідних психологічних якостей та властивостей, вміння співпереживати, глибоко аналізувати та оцінювати наявний стан здоров'я студентів, виявляти наполегливість у досягненні визначеної мети та вирішенні завдань валеологічного змісту.

Серед складових професійно-педагогічної майстерності викладача вищої школи слід виділити ту, що пов'язана з комунікативними проявами, такими, як педагогічний такт, стиль та образ поведінки. Зазначимо, що ці якості викладача вищої школи можуть впливати на валеологічну свідомість студентів, організацію ними валеологічної діяльності. Адже саме через активне спілкування зі студентами, вияв по відношенню до них відповідного такту, викладач створює умови для плідного спілкування, обговорення валеологічних питань, прийняття нових рішень. Завдяки педагогічному такту, гуманному спілкуванню виявляється можливим обговорення питань валеологічного змісту, надання їм серйозного значення у повсякденному житті, навчанні, праці, відпочинку тощо.

В сучасних умовах розвитку вищої школи суттєво зростає роль професійно-педагогічної майстерності викладачів в тій частині, яка стосується інформаційного забезпечення валеологічної освіти і виховання майбутніх фахівців. Йдеться про вміння викладачів вищої школи використовувати у процесі валеологічної освіти і виховання студентів такі різновиди інформації, як соціальна, наукова та художня. На жаль, маємо приклади того, коли окремі різновиди інформації про здоров'я людини ще не використовуються в системі вищої школи належним чином. Це призводить до того, що питання валеологічного змісту висвітлюються не цікаво для студентів. Звідси постає питання щодо підвищення інформаційно-педагогічної культури викладачів, які прагнуть формувати у студентів відповідні валеологічні знання, поняття, уявлення тощо [5].

Немає сумніву в тому, що успішне виділення питань валеологічного виховання залежить і від такої складової професійно-педагогічної майстерності викладачів вищої школи, як організаційно-діяльнісна. Вона пов'язана з практикою залучення студентів до валеологічної діяльності, яка може носити репродуктивний, продуктивний чи творчий характер. Завдання полягає в тому, щоб валеологічна діяльність, до якої залучаються студенти, носила різнобічний характер і сприяла їх активному розвитку при виконанні певних завдань валеологічного змісту.

Безперечно, валеологічне виховання студентів належить до складних питань сучасної виховної практики. Це вимагає від викладачів вищої школи творчого ставлення до цієї діяльності. Саме тому особливого значення набуває креативна складова професійно-педагогічної майстерності викладачів вищої школи, які прагнуть успішно вирішувати основні завдання формування валеологічної культури майбутніх фахівців. Креативна складова професійно-педагогічної майстерності знаходить свій вияв у таких формах, як педагогічне натхнення, науковий пошук, дослідно-експериментальна робота. В цих формах креативна складова виявляється по-різному: на емоційному рівні, під час пошуку оптимальних умов впливу на валеологічну свідомість, а також у процесі організації цілеспрямованої експериментальної роботи. Отже, завдання вищої школи полягає в тому, щоб широко використовувати креативні можливості викладачів і спрямовувати їх на вирішення актуальних завдань валеологічної освіти і виховання студентської молоді.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отримані дані наукового пошуку дозволяють зазначити, що успіх у справі валеологічного виховання майбутніх фахівців залежить від професійно-педагогічної майстерності викладачів вищої школи. Отже, суттєві резерви щодо ефективності формування валеологічної культури майбутніх фахівців знаходяться на рівні окремих складових професійно-педагогічної майстерності викладачів, а саме таких складових, як: духовна, психологічна, комунікативна, інформаційна, організаційна та креативна. Подальший аналіз цих аспектів дозволить урахувати рівень та особливості впливу професійно-педагогічної майстерності викладачів вищої школи на формування валеологічної культури майбутніх фахівців певного профілю.

Список використаних джерел:

1. Національна стратегія розвитку освіти України на період до 2021 року // Освіта Херсонщини: науково-методичний збірник. / Упор.: Кулькіна С.П., Левенець Н.І. – Херсон, 2013. – С.65-82.
2. Файчук О.Л. Виховання цінностей здоров'я у майбутніх соціальних працівників в умовах вищого навчального закладу / О.Л. Файчук // Соціальна робота на межі тисячоліть: концепції, технології, стратегії: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 29 квітня 2011 р.) – К.: Вид-во НПУ ім. М. Драгоманова, 2011. – С.26-29.
3. Бойченко Т.С. Валеологія в сучасній системі гуманітарної науки та освіти / Т.С. Бойченко // філософські проблеми гуманітарних наук. – 2004. - №3. – С. 82-93.
4. Бойчук Ю.Д. Еколого-валеологічна культура: теоретико-методологічні аспекти: Монографія/ Ю.Д. Бойчук. – Суми: Університетська книга, 2008. – 357 с.
5. Бутенко В.Г. Шляхи удосконалення навчально-виховного процесу у вищій школі / В.Г. Бутенко// Актуальні проблеми державного управління, педагогіки і психології: зб. наук. пр. ХНТУ. – Вип. 2 (7) – Херсон, 2012. – С.289-293.

УДК 371:378

Д.В. Сай

ФУНКЦІЇ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ФОРМУВАННІ МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Анотація. У статті розглядається питання функцій волонтерської діяльності та їх роль у формуванні моральних цінностей соціальних працівників. Зокрема подається огляд функцій волонтерської діяльності, які були виокремлені вітчизняними та закордонними дослідниками. На основі аналізу зазначених функцій подається їх узагальнений перелік з поясненням сутності. Виділені та проаналізовані 4 функції, які безпосередньо впливають на формування моральних цінностей соціальних працівників.

Ключові слова: волонтерська діяльність, функції, моральні цінності, соціальний працівник, толерантність, справедливість, відповідальність, повага, емпатія.

The article discusses the functions of volunteerism and their role in the formation of moral values of social workers. In particular, an overview of the functions of volunteer activities that have been identified by national and foreign researchers is provided. Based on the given analysis of these functions, their generalized list with an explanation of the essence is provided. Separated and analyzed 4 functions that directly affect the formation of moral values of social workers.

Key words: volunteering, functions, moral values, social worker, tolerance, fairness, responsibility, respect, empathy.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Цінності допомагають визначити цілі, бажані результати та засоби їх досягнення. Вони є засадами функціонування соціальної роботи як професії, адже допомога нужденним та забезпечення благополуччя різних категорій осіб ґрунтуються на моральних цінностях. Саме тому соціальні працівники досить часто у своїй діяльності зустрічаються з етичними конфліктами. Складності додає і той факт, що конфлікт може виникати між особистими цінностями соціального працівника та його професійними цінностями, між благополуччям індивідуального клієнта та благополуччям суспільства в цілому, між очікуваннями роботодавців та клієнтів. За таких умов усталена система моральних цінностей допоможе соціальному працівнику приймати ефективні та виважені рішення.

Державна політика у соціальній сфері завжди була однією з ключових засад для становлення та підтримки належного рівня добробуту громадян і особливо громадян, (з соціально незахищених верств населення/ які опинилися у скрутних життєвих обставинах. Соціальні працівники у свою чергу – засобами реалізації державної соціальної політики на місцях. Ефективність надання соціальних послуг громадянам залежить від моральних цінностей соціальних працівників. Система освіти сьогодні зорієнтована на надання теоретичних знань, які є відстороненими від реального життя, а часова обмеженість та теоретичне наповнення курсів не дозволяє приділяти достатньої уваги вихованню моральних цінностей[3]. За таких умов, актуальності набувають альтернативні можливості виховання моральних цінностей. Оскільки волонтерська діяльність має однакові основоположні засади та напрямки діяльності з соціальною роботою, то особливої актуальності набувають функції волонтерської діяльності, пов'язані з вихованням моральних цінностей соціальних працівників.

Аналіз досліджень і публікацій. Питаннями етичної складової соціальної роботи займалися такі вчені як Ф. Рімер, Д. Чедак, С. Бенкс, Т. Яноскі, М. Музік, Е. Бленбергер, Т. Семігіна, Г. Медведєва, П. Матвєєва інші. Серед вчених, які підіймали питання волонтерської діяльності та цінностей з нею пов'язаних можна виділити Н. Ларіонову, В. Крагінову, О. Караман, Н. Тимошенко, Д. Хаскі-Левенталь. Волонтерська діяльність у контексті вищих учбових закладів висвітлювалась такими дослідниками як З. Бондаренко, А. Капська, Т. Лях, Дж. Вілсон та іншими. Проте проблема використання функціонального потенціалу волонтерської діяльності для формування моральних цінностей соціальних працівників ще є не повністю дослідженою.

Виклад основного матеріалу дослідження. Волонтерська діяльність в Україні є досить новим явищем, і ще знаходиться на стадії активного розвитку. Проте державні та недержавні організації, які пов'язані з наданням соціальних послуг, вже широко залучають волонтерів до організації та проведення різного спектру заходів та

програм. Волонтерська діяльність регламентована в Україні низкою законодавчих актів, а саме Законом України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю», «Про соціальні послуги» та «Про волонтерську діяльність». Закони визнаються суспільно необхідними та корисними характером волонтерської праці. Існують різні погляди щодо визначення поняття волонтерська діяльність, проте у даній статті використовуватиметься визначення, подане у Законі України «Про волонтерську діяльність» від 19 квітня 2011 року, в якому волонтерська діяльність визначається як «добровільна, безкорислива, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами та волонтерськими організаціями шляхом надання волонтерської допомоги», де волонтерська допомога включає «роботи та послуги, що безоплатно виконуються і надаються волонтерами та волонтерськими організаціями»[4].

Існують різні підходи до визначення функцій волонтерської діяльності. Наприклад, група англійських та американських дослідників (Дж. Клері, Р. Рідж, А. Стукас, М. Снайдер, Дж. Коупланд, Дж. Хоген та П. Мін) виділяє шість функцій волонтерської діяльності, а саме:

- реалізації цінностей - тобто волонтерська діяльність надає можливості для волонтерів висловлювати цінності, пов'язані з альтруїстичними намірами та гуманістичною турботою за іншими;
- розуміння - волонтерство дозволяє отримувати нові знання та враження, розвивати нові навички та здібності, а також використовувати наявні навички на практиці;
- соціальна функція. Волонтерство надає можливість бути з друзями або підкорятись нормативному та/або соціальному тиску суспільства, тобто виконувати суспільно схваленою діяльністю;
- кар'єри – волонтерство може збільшити шанси на отримання роботи та допомогти отримати навички, які потрібні для майбутньої роботи;
- захисту – волонтерство може допомогти зменшити вину особи за те, що остання відчуває себе більш успішною ніж інші, а також для вирішення або втечі від своїх особистих проблем;
- розвитку – волонтерство допомагає підвищити впевненість у собі, свою самооцінку та навички роботи над собою [10].

У свою чергу В. Герасимова та І. Кузьменков вважають, що основні функції волонтерської діяльності проявляються через її дії, а саме через те, що волонтерська діяльність:

- сприяє успішній соціалізації вихованців соціальних закладів, в яких працюють волонтери;
- надає можливості волонтерам отримати цінний досвід;
- створює можливості для налагодження контактів волонтерів з різними групами людей та організацій, державних, комерційних та благодійних;